

OM RÖDHAKEN

på Svenska Högarna

TEXT: BILL DOUHAN

EFTER FLERA DAGAR med friska vindar från sydväst hade vinden under gårdagen till slut avtagit och mot kvällen hade det varit i stort sett vindstilla. Havet låg nu före gryningen nästan blankt och man kunde ana en svag bris från nordost. Perfekt. Snabbt tillbaka in i stugan till de andra efter verkställt uppdrag. Här meddelades att vädret var just så bra som vi hade hoppats på. Frukosten intogs snabbare än brukligt och vi var färdiga när den första antydning till ljusning kunde anas i öster. På med ytterkläder och stövlar. Väl ute på trappen hördes genast dagens första rödhake ticka från marken under den bod där vi bodde.

Vi påbörjade under tystnad, men med stora förhoppningar, promenaden till de slöjnnät som vi hade uppsatta, men hopdragna under natten, i Stora Dungen.

Under promenaden till näten hade ytterligare ett antal rödhakar hörts. De var redan nu klart fler än under gårdagen och vi började diskutera hur många nät vi skulle använda. Vi var överens om att vi inte skulle dra upp alla nät. Vi ville inte ha fler fåglar i näten än vad vi skulle klara av utan istället utöka antalet om anstormningen av nya fåglar inte blev så stor som vi hoppades på. Vi iakttog således försiktighetsprincipen och satte bara upp

näten i Stora Dungen.

Det visade sig snart vara ett klokt beslut. Omedelbart efter det att vi var klara med nätuppsättningen, påbörjades den första nätrundan för att kontrollera deras innehåll. Jodå, nog fanns det rödhakar i dem. Därtill enstaka individer av några andra arter. Vi fick således direkt träda i tjänst, plocka loss och förse fåglar med ring. Inledningsvis kunde vi ta det relativt lugnt, men snart blev det allt fler som fastande i näten. Ett par timmar efter gryningen, vilket är normalt, kulminerade inflödet av nya rödhakar från andra sidan Ålands hav och vi hade fullt upp att göra. Eftersom vi hade begränsat antalet nät som var i användning, var vi snabbt på fåglarna efter fångst och det gick fort att få loss dem. Annars, om de får hänga en stund, kan det ta lite tid.

Mitt på dagen hade inflödet av rödhakar mattats av så pass mycket att vi kunde unna oss en kort rast vid näten. I samband med denna gjordes ett snabbt överslag av hur många fåglar som vi hittills hade ringmärkt under dagen. Drygt 400 och rödhakar i stor majoritet, strax över 300. Det innebar att vi redan nu insåg att denna dag skulle komma att räknas till en av de tio främsta "genom tiderna", det vill säga sedan ringmärkningen startade här på Svenska Högarna 1975 (se Tabell 1).

Slutsumman denna dag stannade till slut vid 381 ringmärkta rödhakar, vilket var ungefär tre fjärdedelar av alla fångade fåglar. Visst hade vi kunnat förse än fler fåglar med ring denna dag om vi hade haft fler nät i bruk, men vi valde att ta hänsyn till fåglarnas bästa. Att det hade varit så många rödhakar på flyttning just denna dag berodde inte bara på att vädret plötsligt hade blivit fördelaktigt ur flyttningssynpunkt. Tidpunkten under hösten var också den optimala för arten. Vi var i slutet av september och det är normalt då rödhakens flyttning når sin kulmen. Det är också innan kungsfågeln flyttning, den art som här fångas i sammantaget än större antal, når sin höjdpunkt. Hade även dessa varit talrika denna dag, hade vi varit tvungna att reducera antalet nät i bruk än mer och därmed inte fångat så många rödhakar som

Tabell 1. De nio högsta dagssummorna (≥ 300) ringmärkta rödhakar på Svenska Högarna under höstarna 1976–2019.

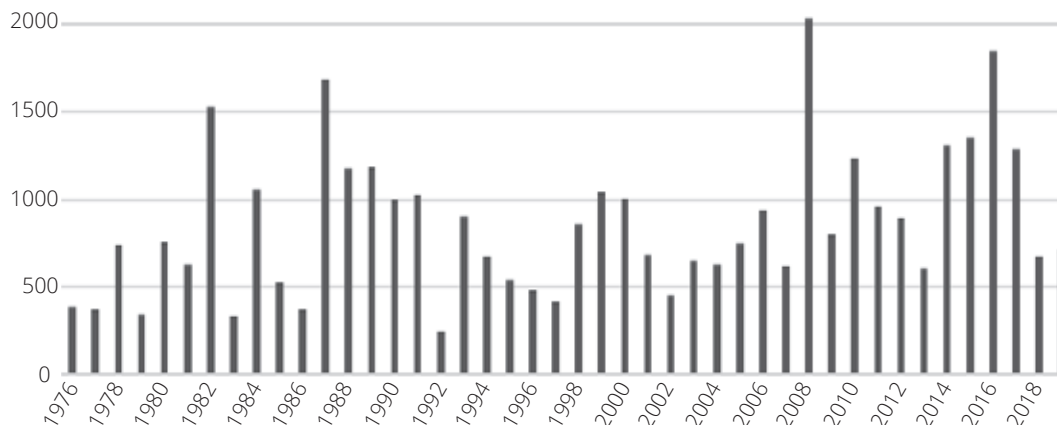
1987-09-18	483
2011-10-02	460
1989-09-27	438
2010-09-20	381
2008-09-21	370
2008-09-22	356
1982-09-24	342
1985-10-07	331
1988-09-22	311

vi nu hade gjort.

Även om vi fångade och ringmärkte så många som 381 rödhakar, var dessa ändå bara en mycket liten andel av alla de rödhakar som hade besökt ön under dagen. Ett återkommande diskussionsämne efter en sådan här dag är alltid: Hur många gästande rödhakar skall vi notera i dagens artlista? Fem tusen, tio? Än fler? Det är givetvis omöjligt att säga, men det är inte orimligt att det ibland har varit åtminstone tio tusen rödhakar som vistats på ön under en dag. Dock inte samtidigt. Det stora flertalet stannar bara en kort stund innan de lämnar ön och flyger vidare in mot fastlandet i väster. Att det förhåller sig så indikeras av att det är mycket sällan vi återfångar en individ som vi redan tidigare under dagen har försett med ring.

Att det är många rödhakar på ön under en riktig toppdag är uppenbart när man går runt på den. Även om man sällan ser dem komma in över ön från havet och nästan aldrig ser någon lämna ön, kan man se en strid ström av rödhakar röra sig över ön, från buske till buske, och alla från öster mot väster.

Det är mycket sällan två toppdagar följer på varandra, vanligtvis därför att vädret har

Figur 1. Antal ringmärkta rödhakar på Svenska Högarna höstarna 1976 - 2019 (n=37 729)

hunnit ändra sig till det sämre nästa dag. Det händer dock att två, eller fler, bra fångstdagar följer på varandra, men det brukar nästan aldrig inträffa att de påföljande dagarna blir fullt lika bra som den första. Flera bra dagar i följd är således ovanligt. Det är inte direkt ovanligt att det bara blir en bra dag under en höst, ibland inte ens det. Ihållande vindar från västsektorn, kanske även friska dag ut och dag in, innebär att få rödhakar passerar flygvägen förbi Svenska Högarna.

I Figur 1 redovisas hur många rödhakar som har ringmärkts på Svenska Högarna respektive höst åren 1976–2019 (totalt 37 729). Som vi ser är det stora variationer från höst till höst och det beror på flera orsaker. Att vädret har en avgörande betydelse för hur många fåglar som rastar, och därmed fångas, på en ensligt belägen ö i ytterskärgården är väl känt. Det gör att fångsten varierar stort från dag till dag, från höst till höst. Fångstinsatsens längd och omfattning påverkar givetvis även det slutresultatet. Vanligtvis har vi bedrivit ringmärkning ungefär fyra veckor, men vissa höstar har den begränsats till tre veckor (någon gång två) och andra höstar istället fem–sex (undantagsvis upp till åtta) veckor. Ytterligare en faktor som påverkar hur många rödhakar som fångas är hur häckningssäsongen har varit i Finland och längre österut. Det är i huvudsak fåglar från dessa trakter som passerar mot sydväst över Svenska Högarna under hösten.

Även om det förekommer en viss variation

från höst till höst, är det alltid årsungar som utgör den absoluta merparten av alla rödhakar som fångas. Det händer att vi gör slut på en hel hundraserie ringar, utan att en gammal individ blir ringmärkt. Av alla åldersbestämda rödhakar som ringmärkts under hösten på Svenska Högarna, över 30 000, har klart över 90 % bokförts som årsungar. Detta värde speglar rimligtvis inte populationen på ett rättvisande sätt så till vida att andelen gamla individer borde vara större. Kanske är det så att gamla rödhakar, med tidigare erfarenheter av flyttning, inte landar på ön i samma grad som ungfåglar under sin första flyttning.

Huvudsyftet med ringmärkningen har alltid varit att erhålla återfynd, det vill säga att en fågel med ring av någon anledning hittas på annan plats och att ringen där blir avläst. Förhoppningen är att den som hittar ringen skall meddela dess nummer och omständigheterna kring upphittandet till den adress som finns ingraverad i ringen. Så sker också i varierad omfattning. För en liten fågel som rödhake är det på sin höjd en på flera hundra ringmärkta som ger återfynd. För Svenska Högarnas del har vi hittills (augusti 2020) erhållit 89 återfynd, det vill säga i stora drag en av 450 märkta.

Vad är det då för omständigheter som ligger bakom återfynden av rödhakar ringmärkta på Svenska Högarna. Numera är den bakomliggande orsaken till återfynd ofta att den av oss ringförsedda rödhaken fångas av en ringmärkare på annan plats. Ringen blir avläst

och fågeln återfår friheten. Vi får veta när och var den kontrollerades, teoretiskt kan vi få återfynd av samma fågel ytterligare en gång eftersom den släpptes levande. Det hör dock till undantagen att fågeln fortfarande lever när den kommit i en människas hand. Den kan ha blivit tagen av katt eller omkommit efter att ha flugit in i ett fönster. En annan orsak är att den har omkommit i samband med jakt, men denna dödsorsak tycks ha minskat. Eller också döljer sig denna orsak numera istället bland de individer som uppges ha blivit "funnen död".

Vart flyttar då alla de rödhakar som passerar Svenska Högarna under hösten? Var övervintrar de? I Tabell 2 redovisas hur många av våra 89 återfynd som erhållits från respektive land. Denna ger en fingervisning om vart de flyttar för att övervintra och vilka flyttningsvägar de följer. De rödhakar som flugit längst är de åtta som kommer från Algeriet och den enda som hittats i Marocko. Dessa är alla från vintermånaderna och således individer som av allt att döma befann sig på sina övervintringsplatser. Inga återfynd finns från Portugal, men sex från Spanien och så många som 18 från Frankrike. Även dessa är företrädesvis från vintern och därför fåglar som troligen var på, eller i närheten av, den plats där de tillbringat vintern. Detsamma gäller de sju återfynden från Italien.

Resterande återfynd från andra länder i Europa söder om Sverige kan vara fåglar som hittats på den plats där de varit under vintern, alternativt att de påträffats på en plats där de rastat under flyttningen. Här ger tidpunkten för när fågeln hittades en vink om hur det kan ha förhållit sig. Fynd av nyligen döda rödhakar under september–oktober eller mars–april kan mycket väl ha varit fåglar som rastat tillfälligt på den plats där de påträffats. Femton återfynd har rapporterats från våra nordiska grannländer, varav tolv från Finland, och det är vanligtvis individer som avlästs i samband med flyttningen året, eller flera år, efter det att den fick sin ring på Svenska Högarna. Att endast sex återfynd finns från Sverige visar att flertalet rödhakar bara passerar förbi för att övervintra i andra länder söder om oss. Huvudtillhålllet för de rödhakar som passerar

Svenska Högarna tycks i stort vara Nordvästeuropa, från Tyskland ned till Italien och iberiska halvön. Ett mindre antal flyttar ända ned till Nordafrika.

Kontakt: bill.douhan@telia.com

Tabell 2. Landskap i Sverige samt andra länder från vilka vi hittills erhållit återfynd, och hur många (totalt 89), från av rödhakar ringmärkta på Svenska Högarna 1975–2020.

Gästrikland	1
Uppland	2
Södermanland	1
Öland	1
Halland	1
Finland	12
Norge	1
Danmark	2
Polen	2
Vitryssland	1
Tyskland	10
Holland	7
Belgien	4
Schweiz	3
Österrike	1
Frankrike	18
Spanien	6
Italien	7
Algeriet	8
Marocko	1

En rödhake (*Erithacus rubecula*) ringmärks på Svenska Högarna 19 september 2016. FOTO: ÅSA STEINHOLTZ